

Ich kenne die Arten des Lehmcs von Ungarn. Die Stoffe die beim Brennen eine graue Farbe bekommen, sind Lehmarten, die einen hohen Grad (1400—1700 C°) ertragen, feuerfest sind, sie kommen in sekundären Fundorten, meist in Oberungarn vor und geben bei 960—1000 C° keine harte Scherbe; eine dauerhafte, brauchbare geben sie nur bei einem viel höheren Grad, zu

dem wieder ein vollständiger Ofen, eine andere Feuerungstechnik erforderlich ist. Das ist der Grund, dass man das Steingut, Steinzeug und Porzellan in Europa so spät erfunden hat. Der gesandte Lehm schmilzt dagegen, wie die Lehmarten von Hódmezővásárhely im allgemeinen schon über 1000—1050 C°.

L. Krupinszky.

Érdekes gyulai lelet.

(Idetartoznak a XXXIV. 9. és XLI. 13. képek.)

A Gyuláról délfelé vezető kétegyházi út jobb oldalán, a körsánctól a Kálvária-dombig az ú. n. Kálvária-dűlőben a föld szembe-tűnően hátság. A telektulajdonosok évtizedek óta homokot termelnek és vályogot vettek földjükön. 1926-ban Nagy Ferenc is vályogvető gödröt ásatott Kálvária-dűlő 4. számú telkén. A föld itt is, mint a dűlőn mindenfelé finom iszapolású és korongolású, kitűnő égetésű, szürke és vörös edények töredékeivel volt tele. Alig 50 cm mélyen sűrűn vetett fel az ásó égetett földdarabokat. A gazda kíváncsiságból utánanézett a dolognak. Hamarosan többé-kevésbé sérült állapotban *három* kemenceféle került napvilágra.

Domonkos János akkori múzeumi őr, sajnos, csak akkor értesült a leletről, amikor azt a gazda már meglehetősen szétverte. Egyet közülük ki akart emelni a múzeum részére. Körül is ásatta, letapasztatta, köteleket és láncokat húzatott alája. Természetesen az első megmozdításra összeomlott az egész. A gazda aztán, ami megmaradt, azt is széthányatta.

Néhány fényképfelvétel és feljegyzéseim alapján mégis pontos képet nyújthatok a földalatti építményekről.

A három kemenceféle közül csak kettőt láthattam: az egyik még csaknem ép volt,

a másik már erősen hiányos. Mind a kettő földdel volt tele. A földet a tetőn levő nyílásokon mosta be a leszívargó esővíz. Az üreget teljesen kitöltő föld aztán megakadályozta a tető beomlását.

Mind a három építmény szája kelet felé volt; fekvésük kelet-nyugati. A lejárata a keleti végen volt a száj előtt. Az egyik építmény szája előtt mintegy méternyi mélységben földpatka volt (XLI. 13. a. metszet). Erre ültek háttal kelet felé, *amikor* beraktak valamit. A szájnylás alakja nagyjából félkör alakú volt.

A kemencefélék hossza 1,5—2 m lehetett, magassága átlag 45 cm. Az ép kemence szélessége a nyílás felé 80 cm volt, ez befelé 100—110 cm-re bővült. Mind a két építmény nyugat felé szabályos körre szélesült, melynek sugara az épnél 70 cm, a csonkánál 55 cm volt. Tetejük a nyílástól a kör alakú részig boltozott (XLI. 13. d. metszet), a kör alakú rész felett vízszintes volt. Abban a kettőben, melyet láttam, még épen állott a 15 cm vastag válaszfal, amely az épnél kb. 150 cm, a csonkánál 60 cm hosszú volt. (Ez utóbbinál is a válaszfal teljesen érintetlen, tehát eredetileg is 60 cm volt).

Az átlag 5—6 cm vastag, vízszintes fedél, amely a mai felszín alatt átlag fél-

méterre levő őstalajjal egy magasságban volt, a közfaltól jobbra és balra ívalakban elhelyezve 3 illetve 5 függőleges, átlag 5 cm átmérőjű, hengeralakú nyílás volt (XLI. 13. b. metszet). A vízszintes fedél fölé valószínűleg kupolaszerű boltozat emelkedett, melynek oldalán bizonyára nyílások voltak. Ebből a feltehető kupolaszerű részből a köralakú, vízszintes fedél szélén még 20–25 cm magas, befelé hajló darabok állottak (XXXIV. 9.). Alakjukból és hajlásukból arra lehetett következtetni, hogy a kupolaszerű boltozat mintegy félméternyire emelkedhetett az akkori talaj fölé. Ez a kupolaszerű boltozat kívül-belül le volt símítva, mint ahogy a köralakú, vízszintes fedél is alul-felül, a választófal is mindkét oldalán le volt símítva, ezzel szemben viszont az építmény feneke és oldalai, valamint a szája felőli boltozás is csak belől voltak lesímtva, tehát a környező földtől nem voltak iválaszthatók.

Az építmények készítése módja valószínűleg a következő volt:

Legelőször a földbe az előbb leírt alakban és nagyságban árkot ástak. Ennek fenekeit és oldalait alaposan ledöngölték és letapasztották. Aztán az árkot megrakták gallyal, rőzsével és kiégették. Természetesen a gallyaknak nyoma maradt a falakban, ezért finom, úgy látszik törekes sárral letapasztották és újból kiégették.

Aztán jól iszapolt agyagból elkészítették az átlag 15 cm. vastag közfalat, mely a kisebbik építményben általában egyforma vastagságú volt, a nagyobbikban, bizonyára, hogy erősebben álljon, talpánál szélesebb volt, a vízszintes fedél alatt is ki-

szólesedett. Aztán szalmás sárból a nyílás felől levő boltozatot és a köralakú rész fölé a fenéktől kb. 45 cm magasságban a vízszintes fedelet készítették el. Végül e fölé a kupolaszerű boltozatot készítették el. Úgy látszik valamennyi részt külön-külön égették ki. A teljes kemenceféle elkészítése aligha sikerült egyszerre. Erre vall a mai földszíne alatt mintegy félméternyire levő, akkori talaj felszínén a környéken nagy mennyiségben talált, égetett földdarab. (szuivatrog), köztük elég sok töredéke az említett, 5 cm-es nyílásokkal ellátott fedélnek is.

Az akkori talaj a köralakú rész körül jól le volt taposva, a nyílás felé azonban már nem lehetett megállapítani, hogy vajjon a boltozat felett el volt-e egyengetve a föld, vagy esetleg bogárhátasan követte annak ívelését.

A belsejükben a földön kívül csak egy-két darab kisebb, IV. sz. körüli jóiszapolású és égetésű cserépdarab és egy kis csonttörmelék volt. A cserepek bizonyára a tetőnyílásokon át a földdel jutottak beléjük. Feltűnő azonban, hogy bennük a megszokott hamu, pernye vagy szén teljesen hiányzott. Oldalain, boltozatán és vízszintes fedelén a füstnek legkisebb nyoma sem volt. A kemencék feneke, oldala és boltozata a huzamos használat folytán arasznyi vastagságban el szokott téglásodni. Mindezen jelenségek hiánya arra mutat, hogy a kemencék aligha voltak használatban, esetleg az építmények kemence-voltát vitathatóvá teszi.

Implom József.